

УДК 343.132

DOI 10.37749/2308-9636-2020-7(211)-3

С. М. Циганов,

старший судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень Харківського НДЕКЦ МВС України
(старший судовий експерт СДЗВКД Харківського НДЕКЦ МВС України)

А. М. Троценко,

старший судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень Харківського НДЕКЦ МВС України

ПРОЦЕСУАЛЬНІ РИСИ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ТА СЛІДЧОГО НА МІСЦІ ПОДІЇ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У статті досліджено особливості взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, та визначення помилки експерта при виконанні своїх функцій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї. Зазначений також перелік кримінальних правопорушень, предметом яких виступає вогнепальна зброя, а також проаналізована статистика щодо кількості зареєстрованих злочинів за обраною статтею та відсоткове відношення цих злочинів до злочинів проти громадської безпеки, які були вчинені у той же рік. Перевірено законодавчу базу, яка регулює діяльність судового експерта. Також наведено визначення поняття «судова експертиза», охарактеризована сутність взаємодії слідчого та судового експерта та зазначені їх форми. Вивчено питання особливостей проведення досліджень із вогнепальною зброєю судовим експертом. Запропоновано вдосконалити навички судових експертів для усунення неякісних висновків експерта та подальшого сприяння швидкому проведенню досудового розслідування на високому рівні. Зауважено про доцільність взаємодії слідчого та судового експерта до початку призначення судової експертизи шляхом попереднього узгодження питань, відповіді на які слідчий хоче побачити у висновку експерта. Також рекомендовано передання повноважень щодо збору матеріалів та об'єктів, що будуть підлягати експертному дослідженню саме судовому експерту, який буде проводити дослідження, а не слідчому чи спеціалісту.

Ключові слова: *судовий експерт, слідчий, вогнепальна зброя, процесуальні риси.*

Слідчий та судовий експерт взаємодіють на багатьох стадіях досудового розслідування. Головними завданнями взаємодії судового експерта та слідчого є розслідування злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди та відновлення порушених прав та інтересів громадян. Їх злагоджена взаємодія сприяє швидкому та ефективному досягненню цілей досудового розслідування. Однак трапляються й деякі проблемні моменти

під час їхньої взаємодії, які вимагають своєчасного виявлення та вирішення. Слідчий та судовий експерт обирають способи взаємодії між собою відповідно до виду кримінального правопорушення, яке вимагає розслідування. Застосування вогнепальної зброї виступає предметом багатьох кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, а тому дослідження взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, вимагає уваги серед дослідників.

Дослідження питання взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів аналізувалося такими вченими: Р. С. Белкіним, М. В. Салтевським, Є. Д. Лук'яничковим, Б. В. Романюком, А. І. Вінбергом, В. Г. Гончаренком, Г. Л. Грановським, Н. І. Клименко, В. В. Коваленко та іншими. Однак питання саме взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, в правових науках досить детально не розглядалося. Відсутні дослідження наукового характеру з ефективною методологічною базою, що може бути використана практиками-слідчими у практичній діяльності в період проведення розслідування.

Мета статті. Метою даної статті є формування методичного забезпечення з урахуванням особливостей принципів взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, та визначенням помилок експертів при виконанні їх завдань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Основна частина. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про судову експертизу» судова ек-

спертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Стосовно підстави її проведення, то нею є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою — якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. Експертний висновок є процесуальним джерелом доказів, а за відмову від виконання покладених на нього обов'язків і дачу завідомо неправдивого висновку експерт несе кримінальну відповідальність [1].

Згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури України, за ознаками злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є вогнепальна зброя (статті 262, 263, 263¹, 264 КК України), у 2015 р. було зареєстровано 57965 злочинів (що становить 66,57% від загальної кількості виявлених злочинів проти громадської безпеки), у 2016 р. — 52402 (65,77%), у 2017 р. — 61471 (71,95%), у 2018 р. Наведені дані містяться в таблиці:

Статті КК	2015		2016		2017		2018	
	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки
262	1382	1.59	1031	1.29	871	1.02	534	0.79
263	55329	63.54	50397	63.25	59130	69.21	52928	78.04
263 ¹	1185	1.36	883	1.11	1390	1.63	1381	2.04
264	69	0.08	91	0.11	80	0.09	67	0.09
Всього злочинів проти ГБ зі зброєю	57965	66.57	52402	65.77	61471	71.95	54910	80.97
Всього зареєстрованих злочинів проти ГБ	87072		79678		85436		67819	

Огляд місця події під час розслідування злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 263 КК (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами), є дуже результативним засобом доказування. Зброя, бойові припаси, вибухові речовини у 38% випадків оглядаються окремо, а у 62% — оглядаються під час огляду місця події. Причому у 68% об'єкти або сліди, які були виявлені під час огляду місця події, мають відношення до вчиненого злочину [5].

Згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень експертиза зброї та слідів її використання поділяється на дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї та дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу. Під час судової експертизи досліджуються питання належності об'єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів; визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боеприпасів до неї, а також конструктивно подібних до них виробів; визначення стану (справності) зброї, боеприпасів до неї та придатності їх до стрільби; установлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боеприпасів до неї та конструктивно подібних до них виробів. Також судовий експерт у своєму висновку дає відповіді на запитання: яким способом (промисловим чи саморобним) виготовлено зброю, яка вилучена у підозрюваного? До якого виду, системи, моделі, калібру належить дана зброя? Чи придатна дана зброя до стрільби? Чи справна дана зброя? Якщо ні, то які вона має несправності? Чи виключають ці несправності можливість пострілу? Чи є боеприпасом патрон, вилучений у підозрюваного? Чи міг з даної зброї за певних умов (наприклад, при падінні її на ґрунт, підлогу тощо) відбутися постріл без натискання на

спусковий гачок? Чи вистріляна куля з даного екземпляра зброї?

На жаль, при проведенні судової експертизи часто зустрічаються неточності. Насамперед, при дослідженні вогнепальної зброї у висновку судової експертизи можна помітити такі недоліки як неточність опису досліджуваних об'єктів, неповноту дослідження, неправильність оцінки ознак досліджуваних об'єктів, недостатнє обґрунтування висновків. При описі вогнепальної зброї використовуються неправильні терміни, не досліджуються вражаючі властивості снаряду, що викликає помилки у віднесенні пристрою до вогнепальної зброї. Також часто у висновку судового експерта відсутні ознаки, що індивідуалізують досліджувану зброю або ці ознаки описуються поверхнево [9].

Взаємодією слідчого із судовим експертом є спільна діяльність слідчого і експертно-криміналістичних підрозділів із розробки та здійснення заходів, пов'язаних із комплексним використанням процесуальних, оперативно-розшукових і техніко-криміналістичних засобів, з метою успішного розкриття злочинів, встановлення винних і виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину і життя заходів для їх усунення [7].

Взаємодія слідчого з судовим експертом має процесуальну та непроцесуальну форми. Процесуальна форма виражається у взаємних правах та обов'язках слідчого та судового експерта, які регламентуються КПК. Це проведення експертиз та участь в огляді місця події. Також експертна служба МВС веде обліки, дані яких використовують як експерти, так і слідчі. Непроцесуальна взаємодія складається під час безпосередньої співпраці та не регламентується жодним джерелом.

Слідчий письмово викладає судовому експерту запитання, відповіді на які його цікавлять. Проблемним моментом у цьому прояві взаємодії слідчого та судового експерта є поширеність неточних чи нестандартних запитань зі сторони слідчого, що, у свою чергу, спричиняє немож-

лівість надання відповіді на нього судовим експертом. Тому було б доцільно погоджувати із судовим експертом питання ще до фактичного призначення експертизи. Наявність такої форми взаємодії між ними дозволить уникнути великої кількості причин, через які висновки експерта виявляються неточними та неясними. Через те, що судовий експерт вимушений відповідати на неточно та нечітко сформульовані запитання, відбувається затягування проведення судової експертизи.

Також в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень зазначено, що експерт має право ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків. Експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані. Також експерту забороняється самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно. Для відібрання зразків орган, який призначив експертизу, може залучити спеціаліста [2]. В Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [3] зазначений порядок залучення та права спеціаліста при огляді місця події.

Така заборона судовому експерту збирати матеріали, які підлягають дослідженню, та залучення спеціаліста для

відібрання зразків є дещо алогічною. Адже внаслідок неправильного збирання об'єкта судово-експертного дослідження чи передачі його безпосередньо до установи, де буде проводитися експертиза, є ризик пошкодження даного об'єкта чи втрати його властивостей, наявність яких є необхідною для експертизи. Тому є доцільним залучати саме експерта, який буде проводити судову експертизу для збирання матеріалу, адже, на відмінну від інших учасників кримінального провадження, судовий експерт володіє достатньою кількістю знань та навичок для цього.

Висновки. Внаслідок усунення зазначених у даній статті недоліків, які виникають при проведенні судових експертиз вогнепальної зброї, підвищиться якість, обґрунтованість та значущість висновку судового експерта щодо його ефективного використання у практиці слідчих при розслідуванні злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Усунути зазначені недоліки можна шляхом підвищення рівня знань та навичок судових експертів. Ще однією пропозицією для усунення неточних та неясних висновків експерта є попередня співпраця зі слідчим. Для цього потрібно слідчому погоджувати із судовим експертом запитання, відповіді на які він хоче бачити у висновку експерта, ще до фактичного призначення експертизи. Також є доцільним надати повноваження щодо збору матеріалів та об'єктів, які будуть безпосередньо досліджуватися судовим експертом, самому експерту, який має для цього достатній рівень знань та навичок, а не слідчому чи спеціалісту. Всі наведені пропозиції допоможуть удосконалити взаємодію судового експерта та слідчого, а також підвищити цінність висновку експерта для досудового розслідування.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України//Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 12.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Затв. наказом МЮ від 08.10.1998 № 53-5 (у ред. наказу від 24.02.2020 р. № 667/5). Офіц. Вісн. України. 1998. № 46. Ст. 1715.
3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затв. наказом МВС від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 01.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики [Електронний ресурс] // збірник матеріалів Всеукраїнської науково — практичної конференції. 2018. С. 361. URL: https://dsum.edu.ua/upload/doc/konf_27.02.2018_3.pdf.
6. Теорія та практика судово — експертної діяльності [Електронний ресурс] // матеріали VIII Міжвідомчої конференції. 2019. С. 273—274, 404—405, 472—473. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15297/3/zbirnyk_28112019.pdf.
7. Азаров Ю. І. Особливості взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування / Ю. І. Азаров, Є. О. Рафальський // Юридична наука. 2014. № 10. С. 87—96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_10_11.
8. Абрамський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О. О. Юхна. Харків. 2017. 152 с.
9. Абрамова В. М. Помилки в судово-експертній діяльності: сутність, умовиникнення та види / Криміналістика и судебная экспертиза: міжвід. наук.-метод. зб. КНДІСЕ МЮ України. Київ, 2014. Вып. 59. С. 72—78.
10. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038/ — XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.

References

1. Criminal Procedure Code of Ukraine // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine: Code of 13.04.2012, version of 12.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Instruction on the appointment and conduct of forensic examinations and expert research and scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert research: Approved. by the order of the Ministry of Justice of 08.10.1998 № 53-5 (as amended by the order of 24.02.2020 № 667/5). Officer. Visn. Of Ukraine. 1998. № 46. Article 1715.
3. Instruction on the procedure for involving employees of the pre-trial investigation bodies of the police and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as specialists to participate in the inspection of the scene: approved. by order of the Ministry of Internal Affairs of 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
4. Criminal Code of Ukraine // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine: Code of 05.04.2001, edition of 01.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Theory and practice of forensic science and criminology [Electronic resource] // collection of materials of the All-Ukrainian scientific — practical conference. 2018. P. 361. URL: https://dsum.edu.ua/upload/doc/konf_27.02.2018_3.pdf.
6. Theory and practice of forensic activity [Electronic resource] // materials of the VIII Interdepartmental Conference. 2019. P. 273—274, 404—405, 472—473. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15297/3/zbirnyk_28112019.pdf.
7. Azarov YI Peculiarities of interaction of the investigator with the expert (specialist) at the initial stage of pre-trial investigation / YI Azarov, EA Rafalsky // Legal Science. 2014. № 10. P. 87—96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_10_11.
8. Ablamsky SE, Yukhno OO, Lukyanenko Yu. V. Interaction of the investigator with other bodies and subdivisions in the disclosure and investigation of criminal offenses: a textbook / for general. ed. Doctor of Law, Professor OO Yukhna. Kharkiv. 2017. 152 p.
9. Abramova VM Errors in forensic science: the essence, conditions and types of VM Abramova, Is Freedom Freedom Forensics and forensic examination: interdepartmental. scientific method zб. KNDISE MJ of Ukraine. Kyiv, 2014. Issue. 59. P. 72—78.

10. On forensic examination: Law of Ukraine of February 25, 1994 № 4038/ — XII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1994. № 28. Article 232.

Циганов С. М., Троценко А. М. Процесуальні особливості взаємодії судового експерта і слідчого на місці подій, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї.

В статті досліджені особливості взаємодії судового експерта і слідчого на місці події, пов'язаної з використанням вогнепальної зброї, і визначення помилки експерта при виконанні своїх функцій при розслідуванні кримінальних злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї. Указаний також перелік кримінальних злочинів, предметом яких є використання вогнепальної зброї, а також проаналізована статистика по кількості зареєстрованих злочинів по вибраній статті і процентне відношення цих злочинів до злочинів проти громадської безпеки, скоєних в той же рік. Перевірено законодавчу базу, регулюючу діяльність судового експерта. Також наведено визначення поняття «судова експертиза», охарактеризовано сутність взаємодії слідчого і судового експерта і вказано їх форми. Досліджено питання особливостей проведення досліджень з вогнепальною зброєю судовим експертом. Предложено удосконалити навички судових експертів для усунення некачественних висновків експерта і подальшого сприяння швидкому проведенню досудового розслідування на високому рівні. Зазначено про доцільність взаємодії слідчого і судового експерта з початку призначення судової експертизи шляхом попереднього узгодження питань, відповіді на які слідчий хоче побачити в висновку експерта. Також рекомендується передача повноважень по збору матеріалів і об'єктів, які будуть підлягати експертному дослідженню саме судовому експерту, який буде проводити дослідження, а не слідчому або спеціалісту.

Ключові слова: судовий експерт, слідчий, вогнепальна зброя, процесуальні особливості.

Tsyhanov S. M., Trotsenko A. M. Procedural features of the interaction between the forensic expert and the investigator at the scene related to the use of firearms.

The article examines the features of the interaction of a forensic expert and an investigator at the scene of an incident involving the use of firearms, and the determination of the expert's error when performing his functions in the investigation of criminal offenses related to the use of firearms. The specified list of criminal offenses, the subject of which is firearms, and also analyzed the statistics on the number of registered crimes under the selected article and the percentage of these crimes to crimes against public security committed in the same year. The legislative framework governing the activities of a forensic expert has been checked. The definitions of the concept of "forensic examination" are also given, the essence of interaction between the investigator and the forensic expert is characterized and their forms are indicated. The issues of the features of conducting research with firearms by a forensic expert have been studied. It was proposed to improve the skills of forensic experts to eliminate the poor-quality conclusions of the expert and further facilitate the rapid conduct of the pre-trial investigation at a high level. It was noted about the expediency of interaction between the investigator and the forensic expert by the beginning of the appointment of a forensic examination by prior agreement of questions, the answers to which the investigator wants to see in the expert's conclusion. It is also recommended to transfer the authority to collect materials and objects that will be subject to expert research to the forensic expert who will conduct the research, and not to the investigator or specialist.

Key words: forensic expert, investigator, firearms, procedural features.